

Janez Jezeršek-Sokol

Vodopivec: Tovarš Jezeršek, poznamo Vas predvsem kot avtorja knjige *Arhipelag Goli*, ki je izšla lani pri Cankarjevi založbi in v kateri ste, kot ste zapisali, popisali svoja »zadnja komandantska potovanja«: od leta 1951 do leta 1956 ste kot bivši oficir sodoživljali usodo zaprtih in pregnanih na sv. Grgurju, Ugljanu, v Bi-leči in na Golem otoku. V najinem pogovoru bi se, če se strinjate, dotaknila drugega poglavja Vašega življenja: Vaših medvojnih izkušenj. Rojeni ste leta 1920 v Ljubljani in vojna Vas je zatekla, ko ste dopolnili dvajseto leto; tedaj ste bili že eno leto v partiji in končali ste študij na Trgovski akademiji.

Jezeršek: Vojna se je zame začela v začetku aprila 1941, ko sem kot prostovoljec odšel proti Zagrebu. Tam mi je sicer še uspelo dobiti vojaško uniformo, toda že istega dne, ko sem jo oblekel, so prišle v Zagreb prve ustaške patrole in morali smo se razbežati. Skril sem se pri slovenski družini na Savski cesti, vojaško obleko spet zamenjal s civilno in se peš odpravil proti Bizeljskemu, od tam pa sem se z vlakom odpeljal v Ljubljano.

Ker sem bil tedaj že organiziran, sem v Ljubljani takoj dobil različne naloge, povezane z organizacijo Osvobodilne fronte. Deloval sem na obsežnem terenu od Karlovškega mosta do Lavrice in vse do vasi pod Krimom, in to na vseh treh ravneh: mladinski, partijski in frontovski. To delo sem opravljal do konca septembra ali začetka oktobra 1941, ko sem moral v ilegalo. Od tedaj sem bil ilegalni aktivist in sem ilegalno nadaljeval z organizacijo raznih akcij in sestankov. Najbrž ne kaže naštevati podrobnosti. A vendar naj rečem, da je ilegalno delo v jeseni 1941 v Ljubljani razmeroma gladko potekalo; na razpolago smo imeli dovolj mladih in starejših ljudi, ki so bili pripravljeni sodelovati in so se tudi opredelili za boj proti okupatorju.

Vodopivec: So se torej ilegalne, celo vojaške akcije – kot se spominjate – začele

že pred 22. junijem 1941, pred Hitlerjevim napadom na Sovjetsko zvezo?

Jezeršek: Z zbiranjem orožja se je začelo takoj po razpadu stare jugoslovanske vojske in – kot najbrže veste – so od tedaj dalje tudi nastajala razna ilegalna skladišča orožja. Sam sem se vrnil v Ljubljano maja 1941, in čeprav smo orožje še vedno predvsem zbirali, se je že govorilo o oboroženi vstaji. Do prve oborožene akcije pa je vsaj na terenu, na katerem sem deloval, res prišlo šele po začetku nemško-sovjetskega spopada, mislim, da je bilo to avgusta 1941, ko je bila pri dolenskem kolo-dvoru minirana dolenska proga. Ta poskus razstrelitve proge sicer ni uspel, ker smo bili rvanja z eksplozivom precej nevedši, imel pa je odmev med ljudmi. Še bolj je nato odmeval požig Rašice: o kaki partizanski vojski se seveda še vedno ni govorilo, jasno pa je bilo že, da se začenja oborožen upor. Pri vsem tem morate upoštevati, da je bila obveščenost ljudi v začetku slaba in da smo bili tudi tisti, ki smo bili organizirani po partijski liniji, slabo obveščeni o poteku dogodkov. V tem pogledu so se razmere spremenile šele po septembru 1941.

Vodopivec: V tem smislu se je torej v začetku vsaj »na terenu« razmeroma malo vedelo o tem, kaj se dogaja v vrhu osvobodilne fronte, kdo so njeni voditelji, katere skupine jo sestavljajo in kakšni so odnosi med njimi.

Jezeršek: Točno. Vse to je bilo na tej najnižji, »terenski«, ravni malo znano in iz razumljivih, konspirativnih, razlogov tudi ni bilo posebnih navodil, naj se o tem več razpravlja in govori. Osebnost sem dobil obvestilo, da so se razne skupine, ki so kasneje sestavljale OF, na posebnem sestanku dogovarjale med seboj, vendar nisem vedel nič več kot to. O razlikah in nasprotjih med njimi pa nismo vedeli sploh ničesar. Še ko sem konec decembra 1941 zapuščal Ljubljano in odhajal v partizane, sem bil, kar se vodstva OF in odnosov v njem tiče, precej neveden. O tem,

da ne gre vse gladko, sem prvič nekoliko več zvedel šele ob srečanju z Alešem Beblerjem februarja 1942. Pogovori z njim so bili zelo zanimivi in poučni. Zanimalo me je, kako kot nekdanji španski borec ocenjuje razmere, in sem opazil, da je precej zadržan. Kasneje mi je bila njegova zadržanost vse bolj razumljiva.

Bebler me je kmalu po mojem prihodu v partizane poslal na obhod dolenskega bataljona. Ena četa je bila nad Žužemberkom, druga na Blatnem klanecu, tretja na Gornjancih. V taborišču Šalijeve čete v Podstenicah sem prvič v partizanih srečal Dušana Pirjevca-Ahaca, ki je bil tedaj komisar dolenskega bataljona. Od borcev Šalijeve čete jih je ostala le polovica, ker so odšli domov, tam pa so jih zajeli Italijani in jih poslali v taborišča. Fantje so za nastali položaj okrivili Ahaca in ga aretirali. Z Ahacem sem se poznal izpred vojne, menda sva se spoznala na nekem študentskem srečanju leta 1940 v Višnji Gori, in prosil me je, naj mu pomagam. Res sem dobil stik z Viktorjem Avbljem, ki je bil okrožni partijski sekretar, in nesporezum se je razrešil tako, da so Ahaca izpustili.

Sam sem po tem dogodku nadaljeval z obhodom bataljona in odšel na Blatni klanec. Od tam se spominjam drugega dogodka: potem ko sem bil že nekaj dni v četi, sem neko popoldne zapustil taborišče in nedaleč od njega naletel na skupino partizanov, ki so sedeli na tleh in se pogovarjali. Najprej sem mislil, da gre za sestanek partijske celice, toda ko sem se približal, sem ugotovil, da gre za skupino krščanskih socialistov, ki jo je vodil Črtomir Marn; pogovarjali so se povsem običajne, partizanske stvari. Vseeno sem se takrat prvič srečal z organizirano skupino krščanskih socialistov in registriral njeno prisotnost v partizanski enoti.

Vodopivec: *Ste od tam odšli v Belo krajino?*

Jezeršek: Ne takoj. Najprej sem obiskal še četo na Gorjancih in se nato vrnil v štab k Beblerju. Tam je tudi prišlo do odločitve, za odhod v Belo krajino, kamor smo maja 1942 odšli trije: Dušan Pirjavec-Ahac, učitelj Stanko Kociper in jaz. Na poti, na Gorjancih, pa se nam je pri-

družila skupina partizanov – za okrepitev. O razmerah v Beli krajini nismo vedeli ničesar, saj Bebler ni imel nobenih podatkov in je vedel le to, da je položaj zelo slab. Sekretar okrožnega komiteja v Beli krajini je bil Ivan Novak-Očka. Naša osnovna naloga je bila mobilizacija novih partizanov, in da bi jo izpolnili, smo morali stopiti v stik z Očkom. Prva naša postojanka je bila Brezova reber, kjer smo naleteli na manjši partizanski vod. Toda za navezo stika z Očkom smo potrebovali skoraj mesec dni. Ta čas smo mi trije, Ahac, Kociper in jaz, porabili, da smo hodili na okoliška zborovanja in pridobivali ljudi, in res so se naglo pokazali prvi rezultati: začeli so prihajati novi borci. Tedaj je Ahac rekel: »Veš kaj, midva s Kociptom greva tja čez, na črnomaljsko stran.« In Pirjavec in Kociper sta res odšla, še preden smo se prvič srečali z Očkom. Bil sem torej sam, ko je Očka prvič prišel...

Vodopivec: *Kako pa ste si razlagali, da je šlo vse skupaj tako počasi?*

Jezeršek: Midva z Ahacem sva si to razlagala čisto po partizansko. Da se je Očka pač skril, »zabunkeriral«, kot smo rekli. Tudi tisti ljudje, kar jih je pač bilo, so vedno znova poudarjali, da ga je težko dobiti, da je previden... Razumeti morate, ta del, Brezova reber, kjer sem ostal tudi po Ahačevem in Kociptovem odhodu, je svoj aktivistični kader dobival iz Žumberka, to so bili bolj Žumberčani kot naši Slovenci, Metličani in prebivalci bližnje okolice... O kvaliteti ljudi, ki smo jih imeli v četi, pa nisem mogel nikoli dvomiti. Tudi domačini so nas podpirali: oskrbovanje je bilo naravnost odlično, hrana sploh ni bila problem. Razporeditve do partizanstva se je spremenilo na slabše šele kasneje in meni, ki sem poznal ljudi, je bilo to težko razložiti.

Ahac je bil torej na črnomaljskem koncu in tudi tu so se kmalu oblikovale čete, ena na Kleču, druga na Maverlenu. Prišel je junij 1942 in z njim sestanek komunistov na Cinku. Ahac je odšel nanj, poleg njega pa sta iz Bele krajine odšla na isti sestanek še Očka in Borštinar. Ahac se po tem sestanku ni več vrnil v Belo krajino. Medtem je bil v Beli krajini že formiran

štab odreda, katerega prvi komandant je bil Dušan Majcen-Nedeljko, Ahac pa njegov komisar. V tistem času je izginil tudi Stanko Kociper. To je bil čas, ko so že nastale grupe odredov, na čelu katerih je bil Urban Dermastija. Tedaj je prišlo v Beli krajini do dveh čudnih aretacij: aretacije Mitje Štajerca in Stanka Kocipra. Oba sta bila sicer izpuščena, vendar se je Štajerc po tem boril v partizanskih vrstah, za Kociprom pa sem izgubil sled: bral sem, da se je po težavah s komunisti vrnil v partizansko gibanje in so ga kasneje na Štajerskem ustrelili Nemci. Očka sem vprašal, kako je prišlo do obeh aretacij, vendar ni hotel ničesar naravnost odgovoriti. V tej zvezi sem prvič občutil, da je bil zelo neiskren.

Skratka, Ahac se po Cinku ni več vrnil v Belo krajino, ampak je odšel na Primorsko. To mi je pred kratkim v pogovoru potrdil tudi Borštner. Takrat ko je prišlo do poboja ciganov v Kanižarici – to je, kot je po italijanski dokumentaciji ugotovil pokojni Radko Polič, 16. julija 1942, – Ahaca ni bilo več v Beli krajini, komisar odreda je bil že Jože Borštner. S tem je dokazan tudi Ahačev zgodovinski alibi, kar se tiče postopkov v zvezi s cigani.

Vodopivec: *In kako je sploh prišlo do tega poboja ciganov?*

Jezeršek: Sam sem bil tiste dni v Ravnacah, kjer je bil sedež partijskega okrožnega komiteja. Bil sem kooptiran v komite kot aktivist, in v razgovorih, ki smo jih imeli, ni Novak-Očka še nič omenjal dogodkov s cigani. Ko pa sem se vrnil nazaj na Maverlen, so mi povedali, da je bila ta »akcija« izvršena in so mi jo tudi opisali. Terenska partizanska četa je dobila nalog, da odvede celo cigansko vas pri Kanižarici... Bil sem močno presenečen. Od soten sem bil štiri, pet dni, vedel sem, da je eden ciganov prebegnil iz kleške čete k Italijanom in zaradi tega je nastal velik preplah. Italijani so ga uporabljali v raznih racijah, kar je bil res lahko vzrok za nemir med Črnomaljci in po vaseh okoli Črnomlja. Vseeno: o kakšnem povelju za usmrnitev kogar koli nisem vedel ničesar. Začuden, da mi ni nihče nič povedal, sem takoj odšel nazaj v Ravnace in Novak-Očka mi je rekel: »Jaz sem vedel.« Vpra-

šal sem ga: »No pa?« Izkazalo se je, da je Novak-Očka kot sekretar okrožnega komiteja ne le vedel za vso stvar, temveč je to akcijo tudi odobril.

Tisto, kar je šlo Novaku v prid, je bilo to, da je »teren« akcijo proti ciganom tisti trenutek odobral. Črnomaljci in predvsem Črnomaljke so sovražili cigane. Poleg tega je cigan, ki je pobegnil iz kleške čete, resnično predstavljal nevarnost za vse, ki so podpirali partizane. Drugih dokazov, da bi cigani izdajali, pa vendar ni bilo... Vseeno je bilo vzdušje ciganom nenaklonjeno in zato tudi po poboju ni nastal kak poseben politični problem...

Vodopivec: *Čeprav je bila to cela vas: ne le moški, temveč tudi ženske in otroci...?*

Jezeršek: Poslušajte, to je bilo grozljivo. Ker se o tem ni hotelo govoriti, so vendar posameznosti ostale precej znane. Danes je znano, da je bilo pobitih prek šestdeset ljudi... To je bila res cela ciganska vas, saj je potem ni bilo več. Rešili so se le posamezniki, ki so vas po vojni obnovili in iz nje je nastalo naselje, ki je danes pač povsem civilizirano.

Vodopivec: *In streljali so običajni vojaki?*

Jezeršek: Da, partizani, partizani.

Vodopivec: *In drugih podobnih obračunov s cigani v istem času v Beli krajini ni bilo?*

Jezeršek: Kar je bilo nasilja, je bilo vse nasilje povezano z Očkovimi ukazi. Vendar to nasilje ni bilo usmerjeno proti ciganom... bile so likvidacije na metliški strani. Tam ciganov ni. Sam podatkov nisem podrobneje preveril, vendar bi to ustrezalo Očkovi naravi: bil je človek, ki se je zelo hitro odločal. Razumeti morate tudi, da je bilo tu v Beli krajini veliko aktivistov krščanskih socialistov. Sokolov je bilo precej manj. Očka se je na svoj način čutil ogroženega... Hkrati je bil to zelo preprost človek, ki je bil nedorasel svoji funkciji.

Vodopivec: *Pred štirimi leti sem se v pogovoru za Novo revijo (Nova revija, št. 52/53 – 1986) pogovarjal z Jožetom*

Penco, ki mi je omenil, da so bile ob sestanku predstavnikov krščanskih socialistov in Izvršilnega odbora OF na Suhorju leta 1943, ko sta dolenskim in belokranjskim krščanskosocialističnim aktivistom Jože Brilej in Janez Stanovnik poskušala razložiti Dolomitsko izjavo, z belokranjske strani opravljene vse priprave za njihovo likvidacijo, če bi se z izjavo ne strinjali. Kaj menite o tem?

Jezeršek: Sam sem bil tedaj še v Beli krajini. To je bila res partijska linija, spet pa je res, da je o njenem konkretnem uresničevanju odločal predvsem Očka. Očka in Ahac sta se dobro poznala iz Tacna, od koder sta bila oba doma (Očka je bil po poklicu čevljar, po njem se menda zdaj imenuje tacenska šola), in Ahac mi je takoj, ko sva prišla v Belo krajino, dejal, da z Očkom ne bo lahko delati...

Vodopivec: *Toda ali mislite, da se je o takih stvareh, kot je bila likvidacija ciganov ali kot so bile priprave na eventualno likvidacijo belokranjskih krščanskih socialistov, res lahko Novak odločal sam? To končno niso bile odločitve, ki bi jih lahko neki okrožni partijski sekretar sprejemal, ne da bi se posvetoval z nadrejenimi.*

Jezeršek: O tem ne vem nič konkretnega. Po vsem, kar vem, pa kaže, da ga za njegove odločitve ni nihče odločneje ali trše »prijemal«. Kot rečeno, je, kar se ciganov tiče, »teren« obračun z njimi sprejel in tiho odobral in zato ni prišlo do nadaljnjih spraševanj. Tudi sam sem kasneje, ko sem videl, kakšen je položaj, utihnil in nisem hotel zaostrovati tega vprašanja: Očka mi je jasno rekel, da sem otročji. In da je Očka zelo preprost, so videli tudi drugi. Sam sem vseeno postal bolj pozoren na njegovo vedenje in njegove odločitve. Njegovo nizko raven je na primer med drugim čutil Lola Ribar, ki je leta 1943 obiskal Belo krajino. Najprej je ugotovil, da mladinska organizacija nima jasnega stališča do razmer, nato pa je doživel novo razočaranje v okrožnem komiteju, s katerim se je srečal na sestanku, ki se ga je med drugim udeležil – poleg Ribarja – »cvet« slovenskega cekaja z Borisom Kraigherjem na čelu.

Vodopivec: *Toda kdo je bil Očku neposredno nadrejen in bi mu lahko dajal takšna navodila?*

Jezeršek: To je bil samo ceka. Kidrič, Leskovšek, Boris Kraigher, eventualno Kardelj, kadar je bil v Sloveniji. Leta 1943 je bil Kardelj dejansko tukaj pri nas, če se prav spominjam. Toda upoštevati morate tudi, da je Očka med partijskimi kadri tudi sam zase veljal za zelo samosvojega človeka.

Vodopivec: *In Vi osebno, kako ste Vi presojali te razmere? Verjamem, da ste si zastavljali vprašanja, zanima pa me, koliko so Vas vesti o akcijah, ki sva jih omenila, spravljale v dvome. Verjetno tudi v teh dvomih niste bili zelo osamljeni.*

Jezeršek: Razmeroma naglo sem opazil, da sta obstajali dve smeri: bili so člani partije, ki niso priznavali nobenega zaveznitva in so smatrali, da pač nikogar ne potrebujemo, da pridemo do revolucije. Prihodnost so videli tako, kot se je zgodila, in so bili prepričani v zmago komunizma. Bil pa je še drugi del, ki je bil za večjo širino: ta »teren«, ti kmetje od Dragatuša do Vinice, ta »teren« sem poznal že izpred vojne, to so bili vsi mačkovi in pristaši hrvaške kmečke stranke. K temu pa je treba dodati še eno stvar, ki je zelo pomembna za razumevanje razmer v Beli krajini in sem jo odkril, čeprav so jo skrivali: po Čebinah je bila najmočnejša partijska organizacija v Beli krajini tista, ki ni priznala novega vodstva. To so bili komunisti od Kolpe sem, ki so smatrali da so Čebine pučistični prevzem, in so bili še za Mirka Koširja... Novo vodstvo z Leskovškom in Kardeljem na čelu jim je bilo tuje in se z njim tudi niso povezali. Do zblíževanja je nato prihajalo postopoma...

Vodopivec: *Če se vrneva k Dolomitski izjavi: potem ko se je pod Suhorjem vse dobro končalo in so se krščanski socialisti vrnili v Belo krajino – ali je prišlo nato do kakršnih koli razhajanj med ljudmi, razhajanj, ki jih je mogoče povezati z novimi razmerji v vrhu Osvobodilne fronte?*

Jezeršek: Za Dolomitsko izjavo – kot verjetno veste – je tedaj vedelo zelo malo

ljudi, zanjo niso vedeli niti komunistični aktivisti. Sam se ne spomnim, da bi jo obravnavali po komunističnih celicah. Krščanski socialisti so tudi držali obljubo in o izjavi niso govorili... Sicer pa sem sam zapustil Belo krajino še pred kapitulacijo Italije, saj sem junija 1943 odšel v Tomšičevo brigado.

Vodopivec: *In ste se z Dušanom Pirjevčcem-Ahacem še kdaj srečali v partizanih?*

Jezeršek: Srečala sva se še enkrat, na nekem sestanku v zgornji Savinjski dolini, ko sem bil jaz v Četrtni operativni coni, medtem ko je bil Ahac sekretar na Koroškem. O dogodkih v Beli krajini tedaj nisva posebej govorila.

Vodopivec: *Ste si kdaj poskušali odgovoriti na vprašanje, zakaj so si kasneje, v povsem drugačnih razmerah in povsem drugačnih konfliktih, prizadevali – resda, da ne neposredni soborci, a vendar tudi soborci – prav Pirjevčevo bivanje v Beli krajini in obračun s cigani izrabiti za osebno diskvalifikacijo Pirjevca? Ali ni končno neke vrste tragični paradoks, da se v Tacnu po Ivanu Novaku-Očku imenuje šola, Ahacu, ki je živel v istem Tacnu, pa so naprtili Očkove belokranjske grehe in ga dve, tri desetletja po belokranjskih dogodkih kompromitirali kot udeleženca NOB in v isti sapi onemogočili kot kritičnega slovenskega izobraženca?*

Jezeršek: Nisem se veliko spraševal o tem. Zakaj ne? Sam sem takoj po končani vojni, ko smo imeli onstran Karavank tri divizije, najprej odšel v Avstrijo za načelnika okupacijskega korpusa, bil nato dodeljen tretji armadi v Novi Sad, končno pa sem – po krajši službi v Beogradu – že dobil mesto vojnega atašēja v Rimu. In nato sem bil zaprt... Z Ahacem sva se prvič spet srečala, ko sem se vrnil iz »robije«, ko sem bil bivši zapornik. Mislim, da je bilo to v času afere s Perspektivami v prvi polovici šestdesetih let. Kasneje sva se občasno še videvala. Po Ahačevi vrnitvi s študijskega bivanja v Parizu pa sva se dobila tudi na daljšem pogovoru. Obiskal me je in obširno sva govorila o svojih pogledih na lastno zgodovino in življenje. Kdo je bil prvi,

ki je poskušal Ahaca spraviti v slabo luč zaradi njegovega delovanja v Beli krajini, ne vem povedati. Menim pa, da je povsem jasno, da za sumničenja in obtožbe ni nobene osnove. Ahaca tedaj, ko je prišlo do poboja ciganov pri Kanižarici, sploh ni bilo več v Beli krajini. O tem, da bi s cigani prišlo do kakršnega koli drugega ekscesa, v katerem bi bil lahko udeležen Ahac, pa ni nobenih podatkov.

Vodopivec: *Še eno vprašanje, če dovolite: omenila sva Mirka Koširja. Ste ga kdaj srečali na Golem otoku?*

Jezeršek: Ne, nisem ga srečal. Vedel pa sem, da je bil na Golem otoku; imam prijatelja, ki je bil tudi tam in mi je opisal, kako je bil Košir, potem ko je bil v »stroju« pretepen, prenešen v ambulanto in se ni več zbudil. Ta moj prijatelj tudi meni, da mrtvega Koširja niso nikamor odpeljali – kot to govorijo danes – in da je na Golem otoku ne samo umrl, temveč so ga na njem tudi pokopali.

Vodopivec: *Bil je torej enostavno ubit?*

Jezeršek: Da, ubit. Očitno je dobil smrtonosen udarec. To ni bilo nič nenavadnega: v »stroju« je bil čudež, če si ušel brez večjih poškodb.

Vodopivec: *Omenili ste mi, ko sva se prej pogovarjala, da se čutite pripadnika »opeharjene generacije«. Ali mislite, da se je mlad človek – in Vi ste imeli v začetku vojne komaj dvajset let – sploh lahko drugače odločal, kot ste se sami? Če se je pač odločil za upor in če je pač videl možnost za ta upor v tem, da se je pridružil levici?*

Jezeršek: Ne vem, mislim pa, da ne. Vzdušje, v katerem sem odrasčal od leta 1939 dalje na Galjevici, me je opredelilo za smer, v katero sem nato krenil neposredno pred vojno in med njo. Opredelitev za boj proti okupatorju in odhod v partizane sta bila sestavni del mojega čustvovanja in mišljenja. V vsem tem ne čutim nobenega izigravanja. Toda prav kmalu so se začeli dvomi: recimo, že kar tu, v Beli krajini. Tu je prihajal v partizane kmet, nato je prihajal dijak – za oba je bilo v soglasju s partijsko ideologijo rečeno, da sta zaveznika, sopotnika, proletar-

ca-delavca, pri tem pa delavca vsaj v Beli krajini ni bilo nikjer. Tudi kasneje, ko sem se vrnil nazaj v partizanske enote, je bila ista situacija. Osnova NOB so bili povsod, prek osemdeset odstotkov, kmečki fantje. Zelo hitro je bilo že v partizanih jasno, da hitreje napreduješ, če postaneš član partije. To dejstvo, to, da postane članstvo partije neka življenjska perspektiva, to mi je postalo že v partizanih odločno. Kasneje sem seveda ugotovil še druge stvari: da so z nami strahotno manipulirali. Misel, da je najvišje partijsko vodstvo nezmotljivo, me je spominjala na novo religijo. Prav tako nisem mogel sprejeti enačenja partije-stranke, ki je bila manjšina, s celotnim slovenskim narodom. In še težje mi je bilo razumeti, da je bil vsak poskus drugačnega mišljenja okvalificiran kot narodna izdaja.

Vodopivec: Ali mislite, da so bili prav ti Vaši partizanski dvomi, dvomi med samo vojno, tudi že v marsičem vzrok za obračun, ki je s kalvarijo od Grgurja prek Ugljana in Bileče do Golega otoka zaznamoval ne le Vaše, temveč življenje vse Vaše družine po vojni?

Jezeršek: O seveda. To je čisto jasno. Predpostavljam, da so bile zamere iz časa vojne, ki so določile mojo in našo usodo – ne da bi se jaz tedaj tega zavedal. Tako kot je dahauski proces predfaza obračuna s slovenskim izobraženstvom in s partijsko opozicijo, do katerega je prihajalo tudi kasneje – med informbirojem in po njem – tako imajo obračuni, do katerih prihaja v času spora s Sovjetsko zvezo in po njem, svojo predzgodovino. KOS in

UDBA sta bila ustanovljena ne zato, da poiščeta zunanega sovražnika, temveč da tega najdeta med komunisti... O tem danes ni več dvoma.

Vodopivec: V času dahauskih procesov ste bili v Rimu in ste tam tudi prvič slišali zanje.

Jezeršek: Da, meni je o tem podrobno pripovedoval Janhuba, ko je bil ves postopek še v fazi preiskave. Sam nisem mogel verjeti obtožbam: poznal sem Koširja, Osvalda, Janhuba je poznal Diehla. Tudi Janhuba je dvomil, da je sum upravičen.

Vodopivec: V zvezi s tem še eno vprašanje: v knjigi omenjate, da ste že takoj po vojni izvedeli za poboj domobrancev na Rogu. To se zdi tembolj zanimivo, ker večina povojnih politikov in političnih uradnikov izjavlja, da so »slutili«, da se je z domobranci zgodilo nekaj tragičnega, da pa se ni vedelo nič določnejšega.

Jezeršek: Meni je, kot omenjam v svoji knjigi, to povedal Majnik, ki je sodeloval pri tem, že leta 1946. Prepričan sem, da je to vedel celotni slovenski vrh. O tem se seveda v razmerah, ki so vladale po osvoboditvi, ni bilo mogoče svobodno pogovarjati, jasno pa je, da je šlo za dogodke, ki tudi v povojnih razmerah niso mogli ostati nezapaženi in neznani. Menim, da se je o tem vedelo več, kot smo danes pripravljeni priznati.

V Kanižarici, januarja-februarja 1990
Z Janezom Jezerškom se je pogovarjal
Peter Vodopivec